

//AÚ// Analytický útvar

Článok 6/2019
NOVEMBER

Ministerstvo obrany SR

<https://www.mod.gov.sk/analyticky-utvar-mo-sr/>

Maroš Cuník

Zamrznuté konflikty

De facto štáty, etnické a politické konflikty v postsovietskom priestore

Etnické rozdiely a nesúlad rôznych identít sú v modernom svete najčastejším zdrojom vnútroštátnych sporov. To platí aj v prípade zmrazených konfliktov na periférii Európy. Ich zrod je dôsledkom neschopnosti miestnych elít dohodnúť sa na zdieľaní moci, či neochoty tolerovať národnostné menšiny a ich rozdielnu politicko-etnickú identitu.

Po rozpade ZSSR sa zintenzívnilo etnické a politické napätie medzi minoritami a materskými štátmi v postsovietskom priestore.

V postsovietskom priestore môžeme nájsť niekoľko medzinárodne neuznaných štátov, ktoré pred štvrtstoročím vyhlásili svoju samostatnosť a odvtedy fungujú ako de facto svojbytné. Po zmene politickej situácie, ako následku rozpadu Sovietskeho zväzu, sa viaceré menšiny ocitli v situáciách neistoty. Rusi a Ukrajinci Podnesterska (niekedy označované aj ako Zadnestersko), ako aj Abcházci v Abcházsku sa náhle stali nepriviligovanými minoritami. Oseti síce tvorili väčšinu v Južnom Osetsku, obávali sa však nastávajúcej gruznifikácie. Náhorný Karabach, etnicky pomerne homogénne arménsky, bol zas územne obkľúčený Azerbajdžanom. Za týchto okolností sa všetky spomenuté etnické skupiny rozhodli začiatkom deväťdesiatych rokov prevziať kontrolu nad daným územím a ozbrojeným povstaním sa vymedziť voči centrálnej moci materských štátov. Nasledovali krvavé boje o vládu nad územím a mnoho ľudí, najmä z etnických skupín materských štátov, prišlo o svoje domovy.

Štáty de facto

De facto štátom síce chýba medzinárodné uznanie, svoju svojbytnosť však odvíjajú od faktorov ako historické dedičstvo, kontrola nad územím, či formálne demokratické potvrdenie vôle danej etnickej skupiny spravovať územie nezávisle od ich materského štátu. Existencia tohto nároku na vlastnú svojbytnosť obmedzuje vyjednávaciu možnosť. Separatistické republiky totiž nie sú ochotné pripustiť zjednotenie s takým rozdelením moci, ktoré by ohrozovalo ich vlastnú suverenitu nad spravovaním interných záležitostí. Do úvahy by pripadala forma konfederácie, s čím však nesúhlasia materské štáty.

Postoje menšinového obyvateľstva k materskému štátu sú v jednotlivých republikách rôzne.

Prípadné vyriešenie konfliktov spätným pripojením k materským štátom je však nepravdepodobné aj s ohľadom na preferencie občanov týchto separatistických republík. Ako naznačuje sociologický výskum Wilsonovho centra, obyvatelia neuznaných štátov zväčša považovali rozpad Sovietskeho zväzu nesprávny krok. Zároveň sú spokojní so situáciou v ich krajine a podporujú zotrvanie ruských vojsk na svojom území ako garanta bezpečnosti. Čo sa týka dlhodobého rozuzlenia situácie s neuznaním jednotlivých republík, Abcházci sú poväčšine spokojní so súčasnou formou nezávislosti, obyvatelia Náhorného Karabachu sú rozdelení približne na dve polovice zástancov terajšieho stavu a zástancov pripojenia k Arménsku, a občania Južného Osetska a Podnesterska by považovali za najlepšie riešenie pripojenie k Rusku. To sa však zrejme k žiadnemu

Národný projekt: Budovanie a posilnenie analytických kapacít v rezorte obrany a zavedenie kľúčových znalostných systémov rezortu. Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu.

Ilustrácia: Obrana 11/2019

zásadnejšiemu kroku v tomto smere neodhodlá, pretože by to pre neho mohlo znamenať vážne medzinárodno-politické následky.

Korupcia a kleptokracia

Postoje obyvateľov separatistických republík sa z dlhodobého hľadiska môžu zmeniť. Podmienkou je však dlhodobý priaznivý vývoj v ich materských štátoch. Len pozitívny príklad môže občanov neuznaných štátov presvedčiť o vhodnosti návratu do zväzku s pôvodnými krajinami. Ak by demokratický rozvoj, úroveň ochrany ľudských práv, budovanie princípov právneho štátu, ale najmä sociálno-ekonomická situácia všetkých vrstiev spoločnosti v „materskom“ štáte výrazne prevyšovali pomery v separatistických republikách, ich občania by začali premýšľať o vhodnosti zmeny súčasného stavu. V tom spočíva dlhodobá úloha politických elít Azerbajdžanu, Gruzínska a Moldavska, pokiaľ by chceli uvažovať nad pripojením odštiepených území.

Na politickú situáciu
vplyva korupčné
správanie
mocenských elít
v materských štátoch
aj v neuznaných
republikách.

Separatistické republiky pritom v spomínaných oblastiach nedosahujú významné výsledky. Veľká časť ekonomicky schopného obyvateľstva sa z regiónov vysťahovala za lepšími vyhlídkami mimo územia. Situácia pre občanov, ktorí v republikách ostali, je komplikovaná. Je takmer nemožné bezpečne predpokladať budúci vývoj, čo komplikuje ich životné plány či ekonomickú činnosť. Problematické je uznávanie vzdelania, cestovanie do zahraničia, či medzinárodný obchod. Navyše, významný diel ekonomiky ovládajú osoby s prepojením na vládne kruhy. Snaživí občania bez známostí u mocných sú v prípadoch drobných úspechov obmedzovaní a vydieraní kontrolami rôznych inštitúcií štátneho sektora – od daňového úradu cez kontrolórov cenotvorby až po požiarny dohľad. Výsledky a rýchlosť takýchto inšpekcií zväčša závisia od výšky úplatku.

Korupčné právne prostredie je navyše využívané na pašovanie benzínu, cigariet a iných lukratívnych produktov. Z tohto stavu profitujú mocní nielen v neuznaných republikách, ale i v materských štátoch. Zachovanie status quo je preto nielen v záujme predstaviteľov de facto štátov, ale i zainteresovaných osôb v krajinách, od ktorých sa odtrhli.

Národný projekt: Budovanie a posilnenie analytických kapacít v rezorte obrany a zavedenie kľúčových znalostných systémov rezortu. Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu.

Medzinárodné vzťahy

Chýbajúce faktické uznanie nezávislosti separatistických republík znamená, že občania nie sú chránení medzinárodnými dohovormi. Inštitúty ochrany ľudských práv fungujú často iba formálne a sú skôr nástrojom miestnych elít na dosiahnutie istej formy uznania a podpory od medzinárodných inštitúcií, než efektívnym prostriedkom na presadzovanie spravodlivosti. Aj keď sa jednotlivé problémy v konkrétnych separatistických republikách odlišujú, spájajú ich hlavné výzvy, ktorými sú vysoká miera korupcie a chýbajúca profesionálna právna pomoc. Mnoho vzdelaných mladých ľudí totiž preferuje odchod z územia neuznaného štátu za lepšimi vyhliadkami v zahraničí, než zotrvanie v profesionálnej i súkromnej neistote. Právna ochrana tak zostáva na pleciah občianskych organizácií, ktoré sú však miestnou mocou často vnímané veľmi negatívne, vzhľadom na ich finančnú podporu zo zahraničia. Vyhliadky na spokojný život a osobný rozvoj jednotlivcov sú teda v týchto republikách pomerne malé.

Súčasná situácia s de facto štátmi v regióne bývalého Sovietskeho zväzu je teda veľmi komplikovaná a ich medzinárodno-právny stav je nevyhovujúci. Okolnosti vplývajú ako na občanov separatistických republík, tak aj na regionálnu stabilitu. Na riešenie je preto potrebný záujem elít na oboch stranách konfliktov, ale tiež zapojenie medzinárodného spoločenstva. Dôležité pritom je, aby rokujúce strany boli schopné načúvať, hľadať kompromisy a myslieť na záujmy bežných občanov. Na definitívne uzavretie týchto sporov preto budeme musieť ešte počkať.

Článok vyšiel v rezortnom časopise Obrana 11/2019.

Materiál prezentuje názory autora a Analytického útvaru MO SR, ktoré nemusia nevyhnutne odzrkadľovať oficiálne názory a politiky Ministerstva obrany SR. Cieľom výstupov AÚ je podnecovať a zlepšovať odbornú a verejnú diskusiu na aktuálne témy v oblasti obrannej a bezpečnostnej politiky štátu. Práca neprešla jazykovou úpravou.